

כ"ד שבט, תשע"ה, 12.2.2015

גיליון מס' 446

פרשת משפטים

חובות וזכויות בחברה מתוקנת

מאת הרב ירון בן דוד, בארות יצחק

המשפט אינו צריך להתחשב ברגשות. כללי הפסיקה צריכים להיות קרים ואחידים. כך נאמר בפרשתנו: **"וְדַל לֹא תִהְדָּר בְּרִיבוֹ"** (כג,ג). לאדם עני אין זכויות יתר. כולם שווים בפני החוק.

ובכל זאת, התורה מצוה את המלוה: **"אם חבל תחבל שלמת רעך עד בא השמש תשיבנו לו. כי היא כסותו לבדה; הוא שמלתו לערו. במה ישכב?"** (כב,ה). זהו טיעון מאוד לא משכנע מבחינה משפטית: האם זו בעיה שלי? הרי זה המשכון של ההלוואה שלי, ואם הוא הגיע לעוני כזה, שילך לבקש צדקה או תקציב רווחה, אבל למה אני – כמלוה – צריך לדאוג במה הוא ישכב?

התשובה היא שהחוקים והמשפטים בתורה אינם כמו החוקים במדינה 'מתוקנת'. החוק המודרני מבוסס על זכויות. לכל אדם יש זכויות, והחוק מתערב רק כשאדם פוגע בזכויותיו של אחר. התורה, לעומת זאת, אינה מבססת את החוק על זכויות אלא על חובות. אין זכות לעני לקבל הלוואה, אבל העשיר חייב להלוות. אין זכות לזקן שאקום מפניו, אבל זו חובתו. אין זכות של האדם שאיבד חמור שאני אשיב לו אותו, אבל לי אסור להתעלם.

על רקע זה צריך להבין את הפסוק: **"וְגַר לֹא תִלְחָץ. וְאַתֶּם יְדַעְתֶּם אֶת נַפְשׁ הַגֵּר כִּי גֵרִים הָיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם"** (כג,ט). אנחנו, ממרחק של שלושת אלפים שנה, אולי לא שמים לב להשוואה המצמררת הזו, אבל זו אמירה מקוממת מאוד לכל מי שחווה את השואה הנוראה במצרים. משה מדבר אל ניצולי אותה שואה ואומר להם: אתם הייתם גרים במצרים, אז אתם ודאי מבינים לנפשם של הגרים בארץ... כשאנחנו היינו במצרים, פרעה שיעבד אותנו, עינה אותנו באכזריות והטביע את ילדינו ביאור. האם אפשר להשוות את מעמד הגר בארץ ישראל למעמדנו כגרים במצרים? אנחנו מצווים לדאוג לכל מחסורו של הגר, הוא מקבל מאיתנו צדקה ומעמד מכובד, הוא אינו משועבד וודאי שלא נרצח על ידנו, ובכל זאת התורה משווה בין המצב שלנו במצרים למצב של הגר בארץ ישראל!

התשובה היא שההשוואה אינה במה שעושה בעל הבית, אלא בנפשו של הגר. כמובן שאין דמיון בין פרעה במצרים לבין בני ישראל בארץ כנען. אך הנפש הגלותית של ישראל במצרים, זו שאינו מסוגלת להרים ראש כנגד המצרים, היא אותה נפש שיש לבעלי המעמד הנחות בכל מקום ובכל זמן בעולם.

התורה אומרת לנו שניזכר איך הרגשנו במצרים, כדי שנבין איך הם מרגישים כיום. אם נצליח לחוש כלפי הגרים אמפתיה אמיתית, אפשר גם למנוע עוולות מוסריות כנגדם.

התורה דואגת דוקא לבני המעמדות הנמוכים: העני שלוה כסף, הגר, והיתום והאלמנה: "כָּל אֱלֻמָּנָה וְיָתוּם לֹא תַעֲנוּן. אִם עָנָה תַעֲנֶנָּה אֹתוֹ, כִּי אִם צָעַק יִצְעַק אֵלַי שָׁמַע אֶשְׁמַע צַעֲקוֹתָי" (כב, כא-ב). בלשון המודרנית אלו הם המובטלים, העובדים הזרים, ומקבלי הקצבאות למיניהם. אבל דרכה של התורה אינה לומר שזכותם לקבל את הקצבה, המשכורת, או התנאים הסוציאליים. התורה אינה מדברת בלשון של זכות. התורה אומרת שזו חובתנו לדאוג לכך שהם מקבלים את זה. המעביד חייב לשלם את שכרו, כי אם העובד יצעק אל ה', הוא ישמע אותו. לא בגלל שזה מגיע לו, אלא בגלל שהמעביד לא קיים את חובתו.

יכול להיות שהמינוחים שלנו צריכים תיקון. אולי צריך להפסיק לדבר על מה שמגיע לנכים או למובטלים, אלא על מה שחברה מתוקנת צריכה לדאוג שיהיה להם. זה לא בשבילם, אלא בשבילנו. כדי שאנחנו נהיה חברה טובה יותר, צריך למגר את העוולות האלה.

ומי יתן ובזכות תיקון העוולות החברתיות האלה, נזכה באמת להשרות שכינה בתוכנו, ולהמשיך מפרשת משפטים לפרשת תרומה – שבה אפשר כבר לבנות משכן לה' בתוכנו.

הרב ירון בן-דוד. משמש כרב של קיבוץ בארות יצחק מזה 13 שנה. נשוי לאלישבע ואב לשמונה ילדים כן ירבו. בוגר ישיבת ההסדר ברכת משה במעלה אדומים. שימש בעבר כסגן הרב הראשי של צ'כיה.

אפשר לקבל את דף פרשת השבוע של הקיבוץ הדתי בדואר אלקטרוני או לראות אותו באינטרנט באתר של תנועת הקיבוץ הדתי בכתובת: www.kdati.org.il/parashat/hashavua.htm כדי לקבל את הדף כל שבוע בדואר אלקטרוני, יש לשלוח הודעה אל: webmaster@kdati.org.il ולרשום subscribe בשורת הנושא. כדי להפסיק, יש לכתוב unsubscribe בשורת הנושא. תגובות למאמרים וכן הצעות לכתוב מאמרים, יש לשלוח אל: amudim@kdati.org.il אתר האינטרנט של הקיבוץ הדתי: www.kdati.org.il